

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ HAYATIN İLK
DÖNEMLERİNDE MESLEK KURULUŞLARI VE
İKTİDAR İLİŞKİSİ

PROFESSIONAL ORGANIZATIONS AND RULING
PARTY RELATION IN THE FIRST PERIOD OF
MULTI-PARTY LIFE IN TURKEY

Yusuf YILDIRIM*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Yıldırım, Y. (2021). Türkiye'de Çok Partili Hayatın İlk Dönemlerinde Meslek Kuruluşları ve İktidar İlişkisi. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (27), 342-351.

Yıldırım, Y. (2021). Professional Organizations and Ruling Party Relation in The First Period of Multi-Party Life in Turkey. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (27), 342-351.

 10.29228/kesit.51249

Geliş / Submitted / Отправлено: 04.05.2021

Kabul / Accepted / Принимать: 17.06.2021

Yayın /Published / Опубликованный: 25.06.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

* Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, yusufyildirim@isparta.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ HAYATIN İLK DÖNEMLERİNDE MESLEK KURULUŞLARI VE İKTİDAR İLİŞKİSİ¹

PROFESSIONAL ORGANIZATIONS AND RULING PARTY RELATION IN THE FIRST PERIOD OF MULTI-PARTY LIFE IN TURKEY

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf YILDIRIM

Öz: Devletin varlığını devam ettirmesi ve sürekliliğini sağlayabilmesi için toplumsal iş birliğine ihtiyacı vardır. Sivil toplum kuruluşları ve meslek birlikleri içtimai birlikteliği sağlayabilecek önemli oluşumlar olarak karşımıza çıkar. 1950'li yıllarda önem verilen yeni kurum ve kuruluşların oluşturulması ve geliştirilmesi İkinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan "yeni dünya düzeni" yaklaşımının sonucu olarak görülebilir. Savaş sonrası dönemde değişim gösteren dünya (özellikle batılı devletler), bu yaklaşım doğrultusunda yeni kuruluşlara önem vermeye başladı. Çalışma bu noktadan hareketle, Türkiye'de 1950-1954 yılları arasında meslek kuruluşlarının gelişimini ve dönemin iktidar partisi olan Demokrat Parti ile ilişkisini incelemeyi ve bu duruma ilişkin bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, siyasi tarih ve meslek kuruluşları alanlarında yapılan çalışmalar (kitap, dergi, tez gibi eserler) incelenecektir. Araştırma sonucunda, meslek kuruluşlarının iktidarla olan ilişkisinin toplumsal bağlayıcılığı sağlamada önemli bir yere sahip olduğu muhtemel sonuç olarak karşımıza çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk siyasal hayatı, çok partili dönem, Demokrat Parti, meslek kuruluşları.

Abstract: The state needs social cooperation in order to maintain its existence and continuity. Non-governmental organizations and professional associations appear as important organizations that can provide social cooperation. The establishment and development of new institutions and organizations, which were given impor-

¹ "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında hazırlanan "Türkiye'de Muhafazakâr Düşüncenin Bir Meslek Kuruluşu olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Üzerindeki Etkisi (1950-1954)" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article. This study derived from author's doctoral dissertation entitled "The Effect of Conservatism in Turkey on The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (1950-1954)", prepared in the Department of History, Institute of Social Sciences of Süleyman Demirel University.

tance in the 1950s, can be seen as a result of the "new world order" approach that emerged as a result of the Second World War. The world (especially western states), which changed in the post-war period, started to give importance to new institutions in line with this approach. From this point of view, the study aims to examine the development of professional organizations in Turkey between 1950 - 1954 and its relationship with the Democrat Party, which was the ruling party of that time, and to make an analysis of this situation. In this regard, studies in the fields of political history and professional organizations (books, journals, theses) will be examined. As a result of the research, it will be seen as a possible result that the relationship of professional organizations with the government has an important place in ensuring social binding.

Key Words: Turkish political life, multi-party period, Democratic Party, professional organizations.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle yeni bir sürece giren dünya, ABD ve Sovyetler Birliği'nin öncülüğünde şekillenmeye başladı. "*Yeni dünya düzeni*" olarak adlandırılan bu dönemde, kendi ekonomi ve siyasal anlayışlarını koruma ve yayma yarışına giren bu ülkeler "*soğuk savaş*" olarak adlandırılan dönemin (Sander,1994: 175) oluşmasına neden oldular. Dış politikada "*ılımlı*" bir yaklaşım öngören Türkiye, Sovyetler Birliği'nin toprak talebi ve boğazların güvenliği ile ilgili istekleri karşısında (Dokuyan, 2013: 122) batı yanlısı politikalara ağırlık vermeye başladı.

Savaş sonrası dönemde ülkeler arası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi beraberinde uluslararası iktisadi kuruluşların kurulmasını hızlandırdı. ABD'nin öncülüğünde Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması gibi (Güran-Aktürk, 1999: 27) örgütler kuruldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tahrip olan ülke ekonomileri kurulan ekonomik oluşumlarla geliştirilmeye ve taraflar arası ticari faaliyetler desteklenmeye başladı. Bu dönem itibarıyla ülkemizde de benzer gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. Dışa açık ekonomi politikaları ağırlık kazanmış, yabancı yatırımcının teşvikine (Milliyet, 24.03.1953) ilişkin düzenlemelere önem verilmiştir.

Dış politikada kuzey komşusunun talepleri karşısında güvenlik meselesini ön planda tutan Türkiye, iç politikada da hareketli bir süreç geçirmiştir. Ülke yönetiminde yer alan Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) muhalif isimleri arasında yer alan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından (Ahmad, 2016: 139) 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti (DP) kuruldu. Kısa sürede geniş bir tabana yayılan parti 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanarak iktidara geldi.

Çalışma bu bilgiler doğrultusunda, çok partili siyasal hayatın ilk dönemlerinde meslek kuruluşlarının gelişim sürecini incelemeyi ve dönemin iktidar partisi olan DP ile ilişkilerini 1950 seçim sonuçları üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. Meslek Odalarının Kuruluş Süreci

Osmanlı Devleti'nde yenilik hareketlerinin düşünsel alanda kendini göstermesiyle batı

yönlü oluşumların kurulması, Tanzimat ve Islahat dönemlerinde önem kazandı. Sultan Abdülaziz döneminde (1861- 1876) yapılan çalışmalar sonucu ilk ticaret odaları kurulmaya başladı. Bunlardan biri 1867 yılında kurulan Isparta Ticaret ve Sanayi Odasıdır (URL-1). Ülkemizde merkezi otoritenin onayı doğrultusunda meslek örgütlerinin oluşumuna ilişkin ilk düzenlemeler 1908 yılında yapıldı. “Dernek kurma hak ve özgürlüğü” kapsamında (Çaha, 2011: 91) toplumsal ve kültürel dönüşümlerin doğal bir sonucu olarak örgütsel yapılanmalar oluşmaya başladı. İkinci Meşrutiyet döneminde öne çıkan anlayışlardan biri olan Batıcılık anlayışı doğrultusunda, Avrupa ülkelerindeki oluşumlar incelendi. Dağılma sürecine giren Osmanlı Devleti, bir taraftan Batılı devletleri örnek alırken diğer taraftan hem ülke içindeki hem de dışındaki olaylara karşı mücadele verdi. Oldukça zor bir dönemden geçen Osmanlı Devleti, modernleşme için gerekli adımları atmaya çalıştı (Maksudoğlu, 2018: 376). Bu doğrultuda atılan adımlardan biri de mesleki örgütlenmenin önünü açacak olan “Cemiyetler Kanunu” dur. 16 Ağustos 1909 tarihinde kabul edilen Cemiyetler Kanunu ile dernekler meşruiyet kazanmış (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2011: 43) daha sonra yapılan bir düzenleme ile dernek kurma hak ve özgürlüğü anayasal güvence altına alınmıştır. Nitekim birçok işçi örgütü 1325 tarihli Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi uyarınca kurulmuştur. 2 Mayıs 1925 tarihinde 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile meslek odalarının kurulması öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle bütün esnaf ve dükkânı bulunan zanaatkarların Ticaret ve Sanayi Odalarının ticaret siciline kaydedilmeleri yasal bir düzenleme haline gelmiştir. 1943 yılında Ticaret ve Sanayi Odalarını kapsayacak şekilde yeni bir düzenleme yapılarak 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu (Toprak, 1983: 205) çıkarılmıştır. Yapılan bu düzenleme ile tüccar, sanayici ve esnaf grupları için yeni meslek örgütleri kurulmasının önü açılmış küçük tacir ve sanatkarların, “esnaf odalarına” kaydolma esasının gelmesiyle farklı alanlarda faaliyet gösteren küçük esnaf yapılanmaları ilgili odaya üye olmaya başlamıştır.

2. Çok Partili Hayatın İlk Dönemlerinde Meslek Kuruluşlarının Durumu

Birinci Dünya Savaşı’ndaki hataları dikkate alan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’nda ihtiyatlı davranarak savaşın dışında kalmıştır. Savaşın sonuna doğru Almanya’ya savaş ilan ederek, Amerika yönlü oluşan “yeni düzen anlayışı” nda yer almayı tercih etmiştir. II. Dünya Savaşı boyunca olası savaş durumu için yapılan hazırlıklar çok güçlü olmayan ülke ekonomisini (Ortaylı, 2019: 114) olumsuz etkilemiştir. Savaşın ülke ekonomileri üzerindeki olumsuz etkileri Amerika öncülüğünde kurulan uluslararası iktisadi örgütler ve Amerikan yardımlarıyla giderilmeye çalışılmıştır. Ekonomik ve ticari hayata ilişkin yapılan düzenlemeler beraberinde Türkiye’nin de bu iktisadi örgütlerle iş birliğine gitmesini sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler sonucu ekonomide dışa açık politikalara öncelik verilmiş (Eşiyok, 2006: 11) ekonomi alanında yapılan düzenlemeleri, sivil toplum kuruluşları ve meslek birliklerinin oluşumuna ve gelişimine ilişkin düzenlemeler takip etmiştir. Devletin gözetimi altında kurulan derneklerin 1946 yılında yapılan düzenleme (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2011: 43) ile kuruluşları serbest hale gelmiştir. 1947 yılında yapılan bir düzenleme ile sendikalar yasası kabul edilmiş, işyerlerinde işçi bürolarının kurulmasına izin verilerek sendikaların örgütlenebilmesinin önü açılmıştır. Bu doğrultuda konfederasyonların önü açılmış ve 31 Temmuz 1952 tarihinde “Türk-İş” kurulmuştur. Mesleki oluşumlara ilişkin yeni düzenlemeler, esnaf ve sanatkarların üst kuruluş için birleşmesini sağlamış ve 1949 yılında Türkiye Esnaf ve Sa-

natkârlar Konfederasyonu (TESK) kurulmuştur (Koç, 1998: 12).

Üst kuruluş yapılanmaları meslek oda ve birliklerde de gerçekleşmiştir. 15 Mart 1950 tarihinde 5590 sayılı kanunla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) kurulmuştur. Meslek odaları arasında birlik ve düzeni sağlamayı amaçlayan TOBB, ekonomi ve ticari alanlara ilişkin görüşler bildirerek faaliyetlerine başlamıştır (TOBB, 2012: 2).

Cumhuriyet’in ilk dönemlerinden itibaren tarıma dayalı ekonominin Türkiye’de yoğunluk kazanması tarımsal alanlara ilişkin yapılanmaların oluşumunu desteklemiştir. Özellikle Demokrat Parti döneminde zirai makineleşmeye daha fazla önem verilmesi ve Marshall yardımı ile ziraat faaliyetlerinin desteklenmesi Türkiye ekonomisinin önemli bir gelişme göstermesini destekledi. Tarımsal alanda yaşanan gelişmeler 1946-1953 yılları arasında ulusal gelirin yıllık ortalama büyüme hızının yaklaşık %12 olarak gerçekleşmesini (Eşiyok, 2006: 13) sağladı. Zirai alandaki oluşumların gelişimi incelendiğinde; 1924 yılında “Zirai İtibar Birlikleri”, 1926 yılında “Zirai Kredi Kooperatifleri”, 1935 yılında “Zirai Kredi ve Satış Kooperatifleri” kanun kapsamında ele alınmıştır (Fındıkoğlu, 1967: 116). 1960’lı yıllara kadar olan dönemde kooperatifçilik konusunda önemli bir çalışma yapılmamıştır (İnan 2008: 37). 1940 yılında ziraat odası seçimleri yapılmış, 1957 yılında 6964 sayılı *Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği* kanunu yürürlüğe girmiştir (URL-2).

Batı toplumlarında on dokuzuncu yüzyılın ortalarında başlayan mühendis ve mimar örgütlenmesi Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyetle birlikte başlamıştır. 1926 yılında Türk Mühendisler Birliği ve Türk Yüksek Mühendisler Birliği, 1927 yılında Türk Yüksek Mimarlar Birliği, 1954 yılında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği kurulmuştur (URL-3). Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılı devletleri örnek almaya devam eden Türkiye’nin de “*yeni dünya düzenine*” uyum doğrultusunda yeni meslek birliklerini oluşturmaya başladığı ileri sürülebilir.

Türkiye’de meslek kuruluşlarının kurulmasına ve geliştirilmesine katkı sağlayan unsurlar arasında yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren batılı devletler öncülüğünde kendini gösteren “*katılımcı demokrasi anlayışı*” gösterilebilir. Ülkemizde çok partili hayata geçişle birlikte iktidarda olan Demokrat Parti katılımcı demokrasi anlayışa önem verdi. Parti programı incelendiğinde, genel prensipler madde 7’de; “*Umumi hayatta her bakımdan muvazeneli ve ahenkli bir gelişmenin sağlanması için, yalnız siyasi partiler kurulmasını, yani, sadece siyasi sahada teşkilatlanmış olmayı kafi görmüyoruz; milletimizin iktisadi ve içtimai işçilerin, çiftçilerin, tüccar ve sanayicilerin, serbest meslek mensuplarının, memur ve muallimlerin, yükseköğretim talebesinin mesleki ve iktisadi maksatlarla cemiyetler, kooperatifler ve sendikalar kurmalarını gerekli buluyoruz.*” Programın 9. ve 10. maddelerinde de demokratik sistemlerde bulunması gereken hususlar ve evrensel demokrasi kurallarına (Afşar, 2019: 286) yer verilmiştir. Parti programından ve yapılan düzenlemelerden hareketle, Demokrat Parti’nin toplumun her kesiminden kişilerin katılma olanağı bulabileceği, çoğulcu örgütlü toplum anlayışına önem verdiği görülür. Tabii bu durum sadece partinin mevcut parti programı ya da düzenlemelerinden değil İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Amerika merkezli ilişkilere ağırlık verilmesinin de çoğulcu demokrasi anlayışının ortaya çıkmasında etkili olduğu unutulmamalıdır.

Meslek kuruluşlarını demokratik kitle yapılanmaları olarak ele aldığımız da, çoğulcu

demokrasilerde toplumsal hayata yaptıkları hizmetler ve ekonomi alanında sağladıkları faydalarla ülkelerin kalkınma ve demokratikleşme sürecine önemli katkı sağladıkları söylenebilir.

3. Meslek Kuruluşları ve İktidar İlişkisi

Türkiye’de çok partili hayatın ilk dönemlerinde yeni kurulan ya da kurulmaya başlayan meslek kuruluşlarının birlik haline dönüşmesiyle kamusal ilişkinin arttığı söylenebilir. TESK, TÜRK-İŞ ve TOBB gibi üst yapılanmaların oluşması tüccar, esnaf, işçi ve işveren gibi iş hayatı içerisinde bulunan kimselerin oda ve birlik gibi üst yapılanmalarla temsil edilmesini sağladı. Birlik ve oda şeklindeki oluşumların faaliyet alanlarıyla ilişkili konularda iktidarla görüşmeler yapması taraflar arası ilişkileri geliştirdi.

Bu dönem meslek kuruluşları iktidar ilişkisinde, görüşmelerin sık olarak yapıldığı oluşumlardan biri olması sebebiyle TOBB’a özel bir yer ayırmak gerekir. 15 Mart 1950 tarihinde 5590 sayılı kanunla kurulan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 6 Şubat 1952 tarihinde faaliyetlerine başladı. Odalar ve borsalar arasındaki beraberliği pekiştirme ve faaliyet alanıyla ilgili konularda hükümete rapor sunma amacı olan Birliğin ilk başkanı Üzeyir Avunduk oldu (URL-4). Dönemin önemli isimlerinden biri olan Avunduk², 1947 yılında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Demokrat Parti (DP) arasında ortaya çıkan anlaşmazlığın giderilmesinde girişimde bulunarak tarafların bir araya gelmesini sağlamıştır (Koçak, 2016: 14). Başkanlığı döneminde TOBB’un faaliyetlerini ulusal ve uluslararası alanda geliştirmeye çalışan Avunduk, Birliğin toplumsal hayatta geldiği yeri şu sözlerle ifade etmiştir; *“Camiamızı teşkil eden geniş kitlenin menfaatleriyle Millet ve Devletimizin yüksek menfaatlerine, birbirine müvazi ve biri diğerini tamamlayıcı ve daima yapıcı vasıflarıyla göz önünde tutmağa bilhassa itina göstermek suretiyle Birliğimizin, kanunun kendisine verdiği Büyük Millet Meclisine ve diğer resmi makamata mütalaa arz etmek vazifesine layık bir müesseseye olduğunu fiiliyatla ispat etmeğe çalıştık. Müessesemize bu gözle bakmaya başladığımızı görmekle büyük bir haz duyuyoruz.”* (Bozkurt, 2011: 12).

Meslek yapılanmalarının (odalar, borsalar ve birlikler) üst kuruluşu olan TOBB, kuruluşundan kısa bir süre sonra ülke içinde ve dışında tanınmıştır. Faaliyet alanlarına ilişkin konularda çalışmalar yapan birlik, görüş ve önerilerini neşir organı olan Türkiye İktisat Gazetesi’nde haftalık olarak paylaşmıştır (Bozkurt, 2011: 21). Özellikle ekonomik ve ticari hayata ilişkin yaptığı çalışmaları hükümete sunmasıyla danışma kuruluşu gibi işlev görmüştür.

Toplumsal yapının önemli parçaları arasında gösterebileceğimiz meslek yapılanmaları bireylerin belirli amaçlar doğrultusunda ortak hareket etmelerini sağladıkları gibi siyasal hayata girmelerinde de rol oynayan önemli aracı kuruluşlardan biri olarak karşımıza çıkar. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerini bu kapsamda ele alırsak, farklı meslek grupları arasında yer alan kimselerin de bu aracı kuruluşlar sayesinde siyasal hayata girdikleri söylenebilir.

² DP Ankara il başkanlığı yapmış olan Avunduk, Ankara Ticaret Odası ikinci başkanıdır. Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü görevinde de bulunmuştur (Koçak, 2016: 13).

Tablo 1: 14 Mayıs 1950 Seçim Sonuçlarına Göre Milletvekillerinin Meslek Dağılımı

	MESLEKLER	DP	CHP	MP	Bağımsız
1	Çiftçi-Esnaf-Ticaret	60	8	-	-
2	Tüccar-Fabrikatör	28	3	-	-
3	Avukat-Hakim-Savcı-Sorgu Hakimi	107	15	-	1
4	Mühendis-Mimar	24	1	-	-
5	Öğretim Üyesi	16	2	-	-
6	Subay	24	7	-	-
7	Gazeteci	12	1	-	-
8	Bürokrat (Vekil-Müsteşar-Elçi-Vali-Müşavir-Kaymakam-Daire Bşk.-KİT Yönt.)	22	8	-	-
9	Doktor	50	8	-	-
10	Eczacı	6	2	-	-
11	Öğretmen-Edebiyatçı	24	5	1	-
12	Memur (Katip, Zabıt Katibi, İmam-Vaiz-Ziraat Memuru)	13	2	-	-
13	Veteriner	1	-	-	-
14	Matbaacı	1	-	-	-
15	Bankacılık-Maliye-İktisat-İdare	24	6	-	-
16	Usta-İşçi	3	-	-	-
17	Belediye	1	1	-	-
		416	69	1	1
Toplam	487 milletvekili meclise girmiştir.				

Kaynak: TBMM Albümü 1920-2010 (2.Cilt 1950-1980), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara 2010, ss. 539-606. **Not:** Meclis albümünde verilen bilgiler doğrultusunda milletvekillerinin birden fazla meslek belirttiği görülmüştür. Bu durum karşısında, eğitim durumları dikkate alınarak meslek dağılımı yapılmıştır.

Yukarıdaki meslek dağılım tablosu incelendiğinde 14 Mayıs 1950 seçimlerinde meclise 487 milletvekili girmiştir. Meclise giren vekillerin, mesleklerine bakıldığında meslek odaları ve meslek birlikleri üyeleri arasında belirtebileceklerimiz (serbest çalışanların meslek odalarına üye olduğu kabul edilirse) ticaretle uğraşanlar, fabrikatörler, mühendis ve mimarlar, avukatlar, gazeteciler ve eczacılar gibi meslek grupları olduğu görülür. Dokuzuncu Hükümet döneminde mecliste yer alan vekillerin yaklaşık dörtte birinin meslek kuruluşu üyesi olduğu söylenebilir. 1950 seçim sonuçları incelendiğinde (Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi ve Bağımsız olarak meclise giren vekiller) meslek odalarına üye olanların büyük bir bölümünün DP vekili olduğu görülmektedir.³ İlgili yasa ve yönetmelikler gereği faaliyet alanlarına göre

³ Bu dönem itibarıyla meclise giren vekilleri partilerine göre belirtirsek şu şekilde sıralanabilir;
 DP kurucu milletvekili Adnan Menderes, Aydın Ticaret Odası üyesi ve Aydın Ziraat Odası Başkanı.
 DP milletvekili Ahmet Hamdi Başar, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Yayın Müdürü.
 DP milletvekili Firuzan Tekil, İstanbul Tüccar Derneği Üyesi.
 DP milletvekili Sıtkı Pekkip, Kırklareli Ticaret Odası Başkanı.

meslek kuruluşlarına üye olan bu kimseler, siyasal partiler üzerinden adaylıklarını koyarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) girerek ülke yönetiminde yer almışlardır.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan “*yeni dünya düzeni*”nde özellikle yeni kurum ve kuruluşlara verilen önem Türkiye’de de karşılık görmüş; ekonomi, ticaret, ziraat, hukuk, mühendislik gibi farklı alanlardaki meslek gruplarının örgütlenmesini desteklemiştir.

Bu kuruluşların gelişim sürecinde hem Batı dünyasında hem de Türkiye’de yaşanan gelişmelerin etkili olduğu görülmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, batılı ülkeler öncülüğünde oluşturulan “*katılımcı demokrasi anlayışı*” toplumun her kesimini içine alacak oluşumların ve örgütlenmelerin desteklenmesini sağlamış ve beraberinde gerek ulusal gerekse uluslararası alanda sivil toplum örgütleri ve yapılanmaları destek bulmuştur.

Türk siyasi hayatının önemli dönemlerinden biri olan çok partili hayata geçiş süreci iktidarın demokrasi mekanizmalarını geliştirme adına mesleki yapılanmaların kurulmasına ve gelişmesine destek sağladığı bir süreç olarak görülebilir. Demokrat Parti tüzüğündeki genel prensipler 7. maddede örgütsel yapılanmalara, 9. ve 10. maddelerde de demokrasinin önemi ve evrensel değerlere atıfta bulunulması bu kapsamda değerlendirilebilir.

Meslek kuruluşlarının içtimai hayatın sürekliliğinden yana tavır sergilemesi siyasal hayata katılım isteğini (katılımcı demokrasi anlayışının bir sonucu olarak) arttırabilir. Demokrat Parti'nin toplumsal hayatın sürekliliği açısından meslek kuruluşlarına önem vermesi beraberinde siyasal yakınlaşmayı getirmiştir. 1950 seçimlerini bu hususlar doğrultusunda ele alırsak, meslek kuruluşlarından siyasal hayata katılan kişilerin özellikle DP üzerinden meclise girdiği görülmektedir. DP kurucu milletvekili Adnan Menderes'in Aydın Ticaret Odası üyesi ve Aydın Ziraat Odası Başkanı olması, DP milletvekili Sıtkı Pekkip'in Kırklareli Ticaret Odası Başkanı olması ve yine DP milletvekili Abidin Tekön'ün İşçi Sendikası Başkanı olması bu duruma örnek verilebilir. Bu dönem meslek kuruluşlarından sadece bir üye CHP üzerinden meclise girerken (CHP milletvekili Hüsnü Akyol, Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı) diğer üyelerin DP üzerinden meclise girdikleri görülmektedir.

Demokrat Parti iktidarının yakın ilişki yaşadığı meslek kuruluşlarından biri Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'dir. 1952 yılında birliğe başkan olarak Üzeyir Avunduk seçilmiştir. Demokrat Parti Ankara il başkanlığı yapan Avunduk'un TOBB başkanı olarak seçilmesi iktidarın bu birliğe verdiği önemi gösterir niteliktedir. DP'nin ekonomi politikalarında liberal düzen-

DP milletvekili Salih Kalemcioğlu, İzmit Ticaret Odası İkinci Başkanı.

DP milletvekili Mümtaz Kavalcioğlu, İslam Memleketleri Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu İkinci Başkanı.

DP milletvekili Hüseyin Balık, Bartın Ticaret Odası Başkanı.

DP milletvekili Abidin Tekön, İşçi Sendikası Başkanı.

CHP milletvekili Hüsnü Akyol, Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı (TBMM Albümü, 2010: 539-606).

lemelere ve yatırımcıların desteklenmesi gibi konulara öncelik vermesi meslek birliklerinde olumlu karşılandığı gibi TOBB üyelerinin de beklentilerini karşılamıştır. Ekonomik ve ticari hayata ilişkin konularda raporlar hazırlayan birlik, hazırladığı bu raporları hükümete sunarak danışma kurulu gibi işlev görmüştür. Gerek ülke içinde gerekse ülke dışında kısa sürede tanınmıştır.

Son söz olarak, Türkiye’de çok partili hayatın ilk dönemlerinde oluşumlarını tamamlamaya çalışan meslek kuruluşlarının, devletin organik bir unsuru olarak nitelendirebileceğimiz toplumsal yapıya önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Toplum, farklı biçim ve parçalardan oluşmuş yap-boz gibi düşünürsek her bir parçaya ihtiyaç vardır. Meslek oda ve birlikleri de bu dönemde, toplumsal bağlayıcılığı sağlayan önemli parçalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Afşar, E. (2019). Türk Politik Tarihinde Demokrat Parti ve 1946 Programı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (8), s. 286.
- Ahmad, F. (2016). *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Bozkurt, N. (2011). *Başkanların Genel Kurul Konuşmaları*. Ankara: TOBB Yayınları.
- Çaha, Ö. (2011). “Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Sivil Toplum”. *Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları. Sivil Toplum ve Demokrasi, Liberal Düşünce Topluluğu Derneği Yayınları*, s.91.
- Dokuyan, S. (2013). İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Sovyetler Birliği’nin Türkiye’den İstekleri. *Düzce Üniversitesi, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 9 Sayı 18, s. 122.
- Eşiyok, B. A. (2006). *İktisadi Dönemler İtibariyle Türkiye Ekonomisinde Kalkınma (1923-2004)*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Ekonomik Araştırmalar.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1967). *Kooperasyon Sosyolojisi*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Güran, N. ve Aktürk, İ. (1999). *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*. Isparta: Tuğra Ofset.
- İnan, İ. H. (2008). *Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Koç, Y. (1998). *Sendikacılık Tarihi*. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.
- Koçak, C. (2016). *Uzlaşma Türkiye’de İki Partili Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maksudoğlu, M. (2018). *Osmanlı Tarihi 1289-1922*. İstanbul: Salon Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2019). *Türkiye’nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Sander, O. (1994). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Yayınevi.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. (2011). *Meslek Örgütleri Raporu Üzerine TMMOB Görüşü*. Ankara: Mattek Basın Yayın.

TMMB Albümü, (2010). *TMMB Albümü 1920-2010 (2.Cilt 1950-1980)*. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları, Gökçe Ofset Matbaacılık.

TOBB, (2012). *60.Yıl Sorularla TOBB (Sorularla Merak Ettikleriniz Yayın Serisi-1)*. Ankara: Uzman Matbaacılık.

İnternet Kaynakları

URL-1 Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, <http://www.itso.org/sayfa/1/hakkimizda>, (05.03.2016)

URL-2 TZOB, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, <http://www.tzob.org.tr/tarihce>, (07.07.2017)

URL-3 TMMOB, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği,
<http://www.tmmob.org.tr/sayfa/tmmob-hakkinda>, (07.07.2017)

URL-4 TOBB, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği,
http://www.tobb.org.tr/sayfalar/kurulus_Gorev_Organ.php, (06.08.2016)

Gazete

"Yabancı Sermayeyi Teşvik", (24.03.1953), *Milliyet Gazetesi*, s.1.